

Asia: VN/24131/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Yleishuomiot hallituksen esityksestä?

Esitysluonnos on epäonnistunut. Tartuntatautilakia täydennettäisiin COVID-19 -tautia koskevilla erityissäännöksistä karanteenin osalta. Luonnostellut säännökset ovat kasuistisia, epäselviä ja jopa keskenään ristiriitaisia. Niihin liittyy suuria periaatteellisia ongelmia, alkaen lääketieteen väärinkäytöstä: päätöksen karanteenista tekisi luonnostellun 60 a §:n nojalla lääkäri, perustein jotka osin ovat valtioneuvoston poliittisesti päättämiä eivätkä tieteellisiä. Luonnos ei ota oikealla tavalla huomioon saamelaisen alkuperäiskansan ikimuistoista oikeutta vapaasti liikkua valtiollisten rajojen yli luonnossa, siis kiertämättä rajanylityspaikkojen kautta. Esitysluonnosta ei ole onnistuneella tavalla sovitettu yhteen EU:n ja Schengen-alueen vapaan liikkuvuuden periaatteen kanssa. Tässä suhteessa on oikein, että keinovalikoimassa siirryttäisiin tartuntatautilain mukaiseen karanteeniin. Ehdotettu toteutus on kuitenkin epäonnistunut.

Kun luonnoksessa ehdotetaan väliaikaista muutosta myös karanteenia koskevaan tartuntatautilain 60 §:n perussäännökseen, totean tässä yleishuomioiden yhteydessä että luonnosteltu uusi 3 momentti on epäonnistunut. Se koskisi yleisesti karanteenia koronavirustaudin takia eikä siis vain Suomeen tulevia henkilöitä. Siksi se menee vaikutuksiltaan esitysluonnoksessa säänneltävän asiakokonaisuuden ulkopuolelle. Se tulisi poistaa luonnoksesta. Se on sisällöltään epäonnistunut, koska 10 vuorokauden enimmäiskestolle ei ole lääketieteellisiä perusteita koronavirustaudin yhteydessä. Tämän asian arvioinnissa on otettava huomioon myös 68 §:n säännös karanteenin olosuhteista. Jos henkilö arvioidaan tänään perustellusti altistuneeksi, hänen tartuttavuutensa voi alkaa X vuorokauden kuluttua ja jatkua siitä Y vuorokauden ajan, jopa ilman oireita. Karanteenissa ollessaan hän saattaa tietämättään tartuttaa perheenjäsenen, jolloin vuorokausimäärät X ja Y alkavat uudelleen juosta. Ei ole olemassa perusteita lyhentää koronavirustaudin nojalla määrättyä karanteenia 10 vuorokauden vaan 60 §:n mukainen kuukauden enimmäiskesto tulisi pitää voimassa. Karanteenista päättäessään tartuntatautilääkäri voi ottaa huomioon henkilön perhesuhteet ja karanteenin olosuhteet ja tämän nojalla asettaa karanteenin kestoksi esimerkiksi 14 tai 28 vuorokautta.

Soveltamista Ahvenanmaalla koskeva perustelujen jakso ansaitsee erityisen kiitoksen. Tässä kohtaa aiempia oikeudellisia väärinkäsityksiä on nyt onnistuttu korjaamaan.

Mahdollistavatko toimenpiteet riittävästi ulkomaan matkailijoiden saapumisen Suomeen?

Tämä kysymys on väärin asetettu. Kyse ei ole "matkailusta" vaan kaikesta valtakunnan rajat ylittävästä liikkumisesta. Se on alkuperäiskansaoikeus saamelaisille, sekä ihmisoikeus ja perusoikeus kaikille EU:n ja Schengen-valtioiden kansalaisille. Liikkumisvapaus ei riipu liikkumisen syystä (esimerkiksi "matkailu"). Matkailu on kaupallinen toimiala, jonka taloudelliset intressit ovat kovin periferinen kysymys asiakokonaisuuden arvioinnissa. Jos huolenaiheena on alan kannattavuus ja työllisyys, asiaa tulee arvioida valtion tukitoimenpiteiden tarpeen kysymyksenä. Koronaepidemian tehokas torjunta ja tukahduttaminen on pidettävä erillään tästä.

Ovatko toimenpiteet riittäviä matkailun terveysturvallisuuden takaamiseksi?

Myös tämä kysymys on väärin asetettu keskittyessään "matkailuun". Koronaepidemian torjunnan kannalta esitysluonnos on huonosti harkittu, kun se sisältää keskenään ristiriitaisia aineksia. Se antaisi valtioneuvostolle päätösvallan poliittisin tai taloudellisin perustein säännellä matkustamista Suomen rajojen yli. Hahmoteltu 60 a §:n 1 momentin perussäännös koronavirustaudin maakohtaisesta ilmaantuudesta pääkriteerinä karanteenin käytölle ei ole oikealla tavalla sidottu pysyvän lain 60 §:ssä säädettyihin karanteenin edellytyksiin. Koronavirustauti on pääasiassa hengitysteitse ja kohtalaisen helposti leviävä hengenvaarallinen ja usein vammauttava infektio, johon liittyy etenkin talvikautena suuri vaara epidemian rajusta eksponentiaalisesta kasvusta. Suomeen lentokoneella, laivalla, junalla tai linja-autolla saapuvat henkilöt on voitava heidän suuresta lukumäärästään huolimatta arvioida yksilöllisesti ja lääketieteellisin perustein, täytyvätkö tartuntatautilain 60 §:ssä säädetty karanteenin edellytykset eli tartunnan tai altistumisen vaara. Luonnosteltu sekavien erityissäännösten kokoelma vaarantaa tämän peruslähtökohdan. Koko sääntely vaikuttaa tarpeettomalta, kun myös 60 a §:n nojalla tehty karanteenipäätös olisi joka tapauksessa tehtävä yksilöllisesti (ks. erityisesti esitysluonnoksen s. 17)

Ovatko ehdotetut toimenpiteet välttämättömiä tartuntataudin leviämisen estämiseksi Suomessa ja terveysturvallisuuden lisäämiseksi matkailualalla?

Luonnostellulle sääntelylle ei ole välttämättömyyttä tai edes tätä vähäisempää tarvetta. Karanteenia koskeva pysyvän lain perussäännös, tartuntatautilain 60 §, on parempi pohja asian hoitamiseksi. Kun myös luonnostellun 60 a §:n 1 momentin mukaan lääkärin olisi tehtävä yksilöllinen välttämättömyysarviointi karanteenin tarpeesta, luonnosteltu sääntely on kokonaisuudessaan tarpeeton. Lentokentille, satamiin ja muille rajanylityspaikoille minne ihmisiä saapuu joukoittain, tulee organisoida terveydenhuollon ammattihenkilöstö tekemään tartuntatautilääkärin johdolla karanteenipäätöksiä. Arvioinnin tulee olla lääketieteellistä ja koskea riskiä että henkilö on saanut koronavirustartunnan tai ainakin altistunut sille. Tämän järjestelyn käyttöönotosta tulee tehokkaasti tiedottaa lähtömaissa. Suomeen saapuvien henkilöiden tiedossa tulee olla, että maahan saapuessa heitä odottaa terveystarkastus testeineen ja haastatteluineen sekä mahdollinen karanteeni.

Miltä toimenpide-ehdotukset vaikuttavat Suomen terveydenhuollon kapasiteetin riittävyyden näkökulmasta?

Luonnoksen perussäännös 60 a §:n 1 momentissa sisältää tartuntatautilääkärin yksilöllisen arvioinnin karanteenin välttämättömyydestä (ks. myös peruselujen s. 17). Muut hahmotellut säännökset ovat monimutkaisia, sekavia ja ristiriitaisia. Ne eivät vähentäisi terveydenhuollon työtaakkaa vaan kohdistaisivat sitä epäolennaisiin ja ei-lääketieteellisiin byrokraattisiin kysymyksiin, kuitenkin muuttamatta 60 §:n perussäännöksen sovellettavuutta ja velvoittavuutta. Ne eivät siis helpottaisi terveydenhuollon kapasiteettia verrattuna siihen, että rajoilla siirryttäisiin yksilölliseen

arviointiin pysyvän lain 60 §:n nojalla. Mielestäni ratkaisua tulee nyt hakea siitä, millaisin käytännön toimin 60 § voidaan ottaa täysimääräisesti sovellettavaksi lentoasemilla, satamissa ja muilla tärkeillä rajanylityspaikoilla. Laki on olemassa, kyse on sen paremmasta toteuttamisesta ja tästä toteuttamisesta tiedottamisesta - myös lähtömaissa.

Onko esityksessä määritelty tarkoituksenmukaisesti ja perustellusti ne henkilöryhmät, joihin väliaikaisia säännöksiä ei sovellettaisi?

Eräs luonnoksen ongelmista on, että tartuntatautilain pysyvä perussäännös karanteenista, 60 §, jäisi sovellettavaksi. Luonnostellut erityissäännökset ovat sitä täydentäviä väliaikaisia säännöksiä, jotka kuitenkin eivät ole aitoja erityissäännöksiä (*lex specialis*) jotka syrjäyttäisivät yleissäännöksen. Poikkeusasemaan suunnitellut henkilöryhmät jäisivät joka tapauksessa 60 §:n soveltamisalaan, eli yksilöllisestä karanteenista voitaisiin edelleen tehdä päätös lääketieteellisin perustein. Näin tuleekin olla. Kasuistiset poikkeussäännökset 60 a ja b §:ssä ovat siksi harhaanjohtavia ja tarpeettomia.

Luonnoksen 60 b §:n 1 momentissa on viittaus "seuraaviin rajayhteisöihin", mutta sen jälkeen ei kuitenkaan määritellä tai luetella mitään rajayhteisöjä. Lainkohdan viittaus "elinkeinon harjoittamiseen" on toki tärkeä, koska se koskee saamelaista alkuperäiskansaa ja tämän ikimuistoista oikeutta vapaasti ylittää valtiolliset rajat luonnossa, kulkematta rajanylityspaikkojen kautta. Tämä tulisi laajentaa koskemaan elinkeinojen ohella kulttuurin harjoittamiista, koska saamelaisten alkuperäiskansaoikeudet suojaavat myös heidän yhteisöllistä elämäänsä riippumatta siitä, liittyykö yksittäinen siirtyminen valtioiden rajan yli elinkeinon harjoittamiseen. Saamelainen henkilö voidaan ja tuleekin voida määrätä karanteeniin tartuntatautilain 60 §:n nojalla ja sinä säädetyin perustein. Heitä ei kuitenkaan saa velvoittaa tai käskyttää kulkemaan rajanylityspaikan kautta. Tartuntatautilääkärien on löydettävä muut keinot tavoittaa saamelaiset, jos heidän liikkumisensa epäiltäisiin muodostavan riskin epidemiatilanteen kannalta. En pidä tätä todennäköisenä. Siksi on perusteltua, kunnes toisin todistetaan, keskittää voimavarat suurten ihmisvirtojen arviointiin lentokentillä, satamissa ja muutoin keskeisillä rajanylityspaikoilla ja antaa saamelaisten rauhassa ylittää raja luonnossa.

Martin Scheinin

Tutkimusprofessori (British Academy Global Professor, University of Oxford,
Bonavero Institute of Human Rights)